

Multilingual education in Iranian schools: Qualitative meta-analysis

Javad Jahandideh¹, Mahboubeh Arefi^{2*}, Abasalat Khorasani³

Received: 03/09/2020

صفحات: ۲۸-۴۸

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۶/۱۳

Accepted: 04/01/2021

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۱۵

Abstract

Introduction: Humans display different behaviors and beliefs because of what they learn and follow the patterned ways of those they encounter in their daily lives. Many philosophers and social scientists believe that the fundamental difference between man and animal is culture, which is realized in manifestations such as religion, science, mysticism, art, etiquette, ethics and philosophy, in various individual and social fields.

Multiculturalism is a concept that has been emphasized in recent years in education, especially the sociology of education and it means that despite the expansion of relations between countries and their movement towards a global and regional military, the issue of ethnicities and nationalities and cultural differences between them is of particular importance. The diversity of cultures is not limited to continents and countries, and in each country you can see different ethnicities and nationalities that, despite cultural differences, continue to live within the national culture. On the other hand, one of the most characteristic cultural features of human beings is language. The ability to communicate through language has affected all aspects of culture, from kinship, politics, religion and life to science and technology; Language also plays a crucial role in our ability to adapt quickly and effectively to new requirements, enabling us to codify and systematize our knowledge.

Iran is a multicultural society. Archaeological and historical findings show that different ethnic groups and cultures have always lived in it for thousands of years. With the changes that have taken place in the geographical conditions and boundaries of this land, of course, its cultural and ethnic composition has

---

1 - PhD Student of Curriculum Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

2 - Associate Professor of Curriculum Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

* Corresponding Author:

Email: m-arefi@sbu.ac.ir

3 - Associate Professor of Higher Education Development Planning, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

also changed over time. But the facts still show that there is cultural and ethnic diversity in this land. Presence and life of different ethnicities such as Persians, Turks, Kurds, Baluchis, Turkmens, Arabs and Lors together as well as speaking Persian, Turkish, Kurdish, Lori, Turkmen, Arabic, Baluchi, Taleshi, Tati, Laki, Armenian and the existence of different dialects in some languages is another manifestation of the diversity of ethnicities and cultures in present-day Iran. The policy makers of each society take different approaches to the issue of cultural diversity, depending on the circumstances, which sometimes leads to challenges in different areas. One of the most challenging areas of cultural diversity is the field of education, which becomes more important in Iranian society due to high cultural diversity and on the other hand, the centralized educational system of planning.

In our country, every year, a large number of students enter primary school with fluency in their ethnic and mother tongue and with little knowledge of Persian. This means that not all children at the age of six or seven have the same language status and their mastery of Persian is not the same, but from the past until now, our educational system has treated all these children in the same language and considers them all Persian. Teaching and learning takes place through language and all the sciences that the human child wants to learn through language. After entering school, the child begins to learn to read and write in various sciences with language, which is true for Persian-speaking children in our country, but this does not happen for children whose first language and mother tongue is not Persian. Issues related to cultural and linguistic minorities have been the subject of numerous works in recent years. But the question is, to what extent have these researches been able to provide a deep and reliable framework for scientific and macro policies? What have these studies achieved so far? What has been the overall outcome of this research? What has been their theoretical and methodological direction and approach? The present study aimed to provide a clear answer to these questions.

Research Methods: The purpose of this study was to outline the research of multilingual education in Iranian schools. In order to achieve this goal, the qualitative meta-analysis method was used. The statistical population of the present study includes all researches carried out by executive bodies, dissertations and researches published in scientific and research journals and scientific conferences in Iran from 1390 to 1398. The following sources have been used to find related researches: 1- Iran Scientific Documentation Center 2- University Jihad Scientific Database 3- National Library of Iran 4- Noor Journals Database 5- Universities affiliated to the Ministry of Science, Research and Technology. At the beginning of the sampling method, snowball sampling was considered; Thus, the sources, information, articles and researches were tracked and out of 44 researches, 35 researches were

selected as the research sample. In order to obtain the data required for the research, a checklist with 10 questions was designed and compiled, the completion of which required a careful study of each work and the discovery of the underlying views; Therefore, after careful study of each research and based on the coding and annotations, the components of the checklist in relation to each work were completed. The information obtained from the research was analyzed at both structural and content levels. In order to obtain the data required for the research, a checklist with 10 questions was designed and compiled, the completion of which required a careful study of each work and the discovery of the underlying views; Therefore, after careful study of each research, checklist components were completed in relation to each effect. The information obtained from the research was analyzed at both structural and content levels.

Discussion: In the field of structure, from 1390 to 1398, only 35 researches in the form of dissertations, scientific and research articles and conferences have been conducted in Iranian schools, and it is interesting that in the specialized doctoral program, no dissertation on the subject of multilingualism has been found during these years. The time period of the research represents a bell diagram that indicates a slow-fast-slow process. Most multilingual researchers are university professors and faculty members. The field of study is most linguistic researchers. Research Method Most researches are quantitative and rarely qualitative method has been used. In terms of content, there are many shortcomings in research related to multilingual education. Most research focuses on examining and comparing the cognitive effects and intelligence of multilingual students and has not attempted to design curricula for multilingual children. The theoretical foundations of research are based on conservative theory. The results of most studies indicate the difference between monolingual and multilingual children. But no instructions have been provided to take advantage of these differences, and only the differences are enough.

Keywords: language, multilingual education, mother tongue, linguistic diversity

آموزش چندزبانه در مدارس ایران: فراتملیل کیفی^۱

جواد جهان‌دیده^۲، محبوبه عارفی^{۳*}، اباصلت خراسانی^۴

چکیده

چندزبانگی ویژگی جدیدی از تعامل اجتماعی انسان در زمینه آموزش نیست اما امروزه استفاده از چندین زبان از اشکال، الگوها و ماهیت چندزبانه در گذشته متمایز است. بسیاری از مدارس با قانون چندزبانگی جمعیت دانش‌آموزی مقابله می‌کنند. از طرفی اعتقاد تاریخی قوی وجود دارد که آگاهی بیش از یک زبان منجر به ارزش افزوده می‌شود. از این رو دانش‌آموزان به یادگیری و استفاده فعالانه زبان‌های دیگر به دلایل حرفه‌ای و اقتصادی و علمی ترغیب می‌شوند. با این وجود در بعضی از مواقع کودکان اقلیت چندزبانه و والدین‌شان به عنوان مانعی برای یادگیری و موفقیت تحصیلی در نظر گرفته می‌شوند. با این وجود سیاست‌های مدرسه لزوماً با درک منفی از زبان مادری کودکان شکل نمی‌گیرند؛ زیرا اغلب اقدامات مدرسه ریشه در فرصت‌های یادگیری دارند. پژوهش حاضر با هدف بهره‌گیری از یکی از شیوه‌های نوین پژوهش تحت عنوان «فراتحلیل کیفی»، به تحلیل و ترکیب نتایج پژوهش‌های انجام شده در کشور ایران، در زمینه مطالعات چندزبانگی پرداخته است. بدین منظور، تعداد ۴۴ پژوهش انجام یافته در زمینه مطالعات چندزبانگی از مراکز پژوهش کشور گردآوری و از میان آن‌ها با روش نمونه‌گیری گلوله برفی تعداد ۳۵ پژوهش که قابلیت بررسی داشت، برای فراتحلیل کیفی انتخاب شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که پژوهش‌های انجام گرفته دچار نارسایی‌هایی کمی و کیفی متعددی هستند که لازم است در تحقیقات آتی جبران شود.

کلیدواژه‌ها: زبان، آموزش چندزبانگی، زبان مادری، تنوع زبانی.

۱- این مقاله برگرفته از رساله دکتری جواد جهان‌دیده با عنوان «فهم تجربه زیسته دانش‌آموزان چندزبانه از آموزش به زبان فارسی و دلالت‌های آن برای طراحی برنامه درسی دوره ابتدایی در نظام آموزشی ایران» است.

۲- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳- دانشیار برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

Email: m-arefi@sbu.ac.ir

* نویسنده مسؤل:

۴- دانشیار برنامه‌ریزی توسعه آموزش عالی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

مقدمه

انسان‌ها به علت آموخته‌ها و دنبال کردن روش‌های الگو گرفته شده از کسانی که در زندگی روزمره‌شان با آن‌ها مواجهه می‌شوند، رفتارها و عقاید متفاوتی از خود بروز می‌دهند (Hamidizadeh, Fathi Vajargah, Arefi & Mehran, 2019). بسیاری از فلاسفه و دانشمندان علوم اجتماعی بر این باورند که وجه تمایز اساسی انسان و حیوان، فرهنگ است که در جلوه‌هایی مانند دین، علم، عرفان، هنر، آداب، اخلاق و فلسفه، در حیطه‌های گوناگون فردی و اجتماعی واقعیت می‌یابد (Naghizadeh, 2011). اصطلاح چندفرهنگی مفهومی است که در سال‌های اخیر مورد تأکید تعلیم و تربیت و به خصوص جامعه‌شناسی آموزش و پرورش قرار گرفته است. منظور از آن، این است که به رغم گسترش ارتباطات بین کشورها و حرکت آن‌ها به سوی نظامی جهانی و منطقه‌ای، مسأله اقوام و ملیت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی بین آن‌ها اهمیت خاصی دارد. تفاوت فرهنگ‌ها به قاره‌ها و کشورها محدود نمی‌شود و در هر کشوری نیز می‌توان اقوام و ملیت‌های گوناگونی را مشاهده کرد که به رغم تفاوت‌های فرهنگی، در درون فرهنگ ملی به حیات خود ادامه می‌دهند (Ahmadi, Qureshi & Goodarzi, 2018). از طرفی یکی از شاخصه‌ترین ویژگی فرهنگی نوع بشر زبان است. توانایی برقراری ارتباط از طریق زبان، همه جنبه‌های فرهنگ، از خویشاوندی، سیاست، مذهب و زندگی را گرفته تا علم و تکنولوژی را تحت تأثیر قرار داده است. همچنین زبان در توانایی ما برای سازگاری سریع و مؤثر با مقتضیات جدید، نقش تعیین کننده‌ای دارد و ما را قادر می‌سازد تا دانش خود را مدون کرده و تحت نظام درآوریم (Rezayeti & Hami Doust, 2014).

ایران یک جامعه چندفرهنگی است. یافته‌های باستان‌شناسی و تاریخی نشان می‌دهد که از هزاران سال پیش به این سو، همواره اقوام و فرهنگ‌های مختلف در آن می‌زیسته‌اند. به طوری که در هزاره پیش از میلاد و قبل از ورود اقوام آریایی به این سرزمین، دست کم سیزده قوم متفاوت به طور همزمان در آن زندگی می‌کرده‌اند که آگاهی چندانی از زبان و فرهنگ آن‌ها در دست نیست (Delavari, 2011). با تغییر و تحولاتی که در شرایط جغرافیایی و حد و مرزهای این سرزمین به وجود آمده است، طبعاً ترکیب فرهنگی و قومی آن نیز به مرور زمان دستخوش تغییرات شده است اما واقعیات، همچنان از وجود تنوع فرهنگی و قومی در این سرزمین حکایت می‌کند. حضور و زندگی قومیت‌های مختلفی همچون فارس‌ها، ترک‌ها، کردها، بلوچ‌ها، ترکمن‌ها، عرب‌ها و لر‌ها در کنار یکدیگر، نیز تکلم به زبان‌های فارسی، ترکی، کردی، لری، ترکمنی، عربی، بلوچی، طالش، تاتی، لکی، ارمنی و وجود لهجه‌های مختلف در برخی از زبان‌ها خود نمود دیگری از وجود تنوع قومیت‌ها و فرهنگ‌ها در ایران کنونی است (Maghsoudi,)

1993). سیاست‌گذاران هر جامعه بنا به اقتضای شرایط در ارتباط با مسأله تنوع فرهنگی رویکردهای مختلفی را اتخاذ می‌کنند که گاه منجر به چالش‌هایی در حوزه‌های مختلف می‌شود. از جمله حوزه‌های پرچالش تنوع فرهنگی، حوزه تعلیم و تربیت است که در جامعه ایران به دلیل تنوع فرهنگی زیاد و از سوی دیگر نظام آموزشی متمرکز برنامه‌ریزی اهمیت آن بیش از پیش جلوه‌گر می‌شود (Yariqli & saeedi, 2016). در کشور ما هر ساله تعداد زیادی از دانش‌آموزان با تسلط به زبان قومی و مادری‌شان و با آشنایی اندک به زبان فارسی وارد دبستان می‌شوند. یعنی همه کودکان در سنین شش یا هفت سالگی وضعیت زبانی یکسانی ندارند و تسلط آنان به زبان فارسی به یک اندازه نیست اما از گذشته تاکنون نظام آموزشی ما با این همه کودک برخورد زبانی واحدی داشته است و تمام آنان را فارسی زبان می‌داند (Ehteshami & Mousavi, 2009). مبنا و اساس چنین سیاست‌های ایدئولوژی یک‌زبانه است. وقوع ایدئولوژی‌های یک‌زبانه نه جدید است و نه اتفاقی. آن‌ها نتیجه زمینه‌های اجتماعی، تاریخی و سیاسی خاص هستند (Spolsky, 2004). همانطور که Woolard (1998) مطرح می‌کند «ایدئولوژی‌های زبان به ندرت در مورد زبان صحبت می‌کنند. به عنوان یک حس مشترک تضادهای ذاتی اغلب به صورت ضمنی باقی می‌مانند در حالی که ایدئولوژی‌های زبانی در اسناد رسمی از طریق اقدامات سیاسی، مباحث رسان‌های، برنامه درسی ملی و غیره استمرار می‌یابند و در عمل به وسیله مدیران، معلمان و غیره و از طریق بیانیه‌های مأموریت، مواد یادگیری، آزمون زبان و غیره اجرا می‌شوند (Gkaintartzi, Kiliari & Tsokalidou, 2015).

آموزش و یادگیری از طریق زبان اتفاق می‌افتد و تمامی علمی را که کودک انسان می‌خواهد بیاموزد از طریق زبان به یادگیری آن می‌پردازد. پس از ورود به مدرسه، کودک شروع به یادگیری خواندن و نوشتن در علوم مختلف با زبان یاد گرفته می‌کند که در مورد کودکان فارسی زبان در کشور ما صحت دارد ولی برای کودکانی که زبان اول و مادریشان فارسی نیست این اتفاق رخ نمی‌دهد. پر واضح است که باید آموزش و یادگیری را با زبانی شروع کنند که شاید برای اولین بار می‌خواهند به کار برند و یادگیری زبان جدید به عنوان زبان دوم در مقایسه با زبان اول کودک که قبل از ورود به مدرسه آن را آموخته است، تقریباً در طول هفت سال نیاز به مدت بیشتری برای یادگیری آن دارد. چنین اتفاقی در مورد این کودکان نمی‌افتد و آن‌ها باید برابر با بقیه کودکان فارسی زبان در مناطق فارس‌نشین درس‌های مختلف ابتدایی را بگذرانند که این مسلماً باعث یک خسارت جبران ناپذیر می‌شود و این کودکان به هیچ وجه توانایی رقابت با کودکان هم سن فارس زبان را نخواهند داشت (Arzumandi, 2016). زبان آموزش به تنهایی

موفقیت یا شکست افراد یا برنامه‌های آموزشی تعیین نمی‌کند اما همه بر این باورند که نقش مهمی را بازی می‌کند (Cummins, 2009) و زمانی که دانش‌آموز به وسیلهٔ زبانی که می‌فهمد و تکلم می‌کند آموزش ببینند یادگیری موفقیت‌آمیزتر است (Benson, 2016). این امر حداقل در دورهٔ ابتدایی به علت اینکه زبان آموزش نقش اساسی در آغاز سواد و یادگیری ایفا می‌کند صادق است (Bolton & Botha, 2012). چندزبانگی ویژگی جدید تعامل اجتماعی انسان در حوزهٔ تعلیم و تربیت نیست اما امروزه استفاده از چند زبان از اشکال، الگوها و طبیعت چندزبانگی در گذشته، متمایز است (Aronin, 2015). جنبش‌های مردمی، محصولات و اطلاعات به تنهایی منجر به گسترش شیوه‌های زبان غالب در تعلیم و تربیت نمی‌شوند بلکه به پراگندگی زبان‌های چندگانه می‌انجامد و باعث ایجاد زبان‌های پیچیده در کلاس درس می‌شود. این توزیع جدید زبانی (Aronin & Singleton, 2008) به گونه‌ای در تعلیم و تربیت رسوخ کرده که تقاضا برای استفاده از زبان‌های چندگانه ضروری ساخته است (Liyanage & Walker, 2019). رفتار دانش‌آموزان در کلاس درس تا حد زیادی تحت تأثیر فرهنگ و زبان آن‌ها قرار دارد. هر اندازه مدرسه، محیطی را فراهم کند که در آن تمامی گروه‌های قومی و زبانی بتوانند رشد کنند، خصوصیت‌ها نیز کاهش خواهد یافت و مدرسه از مبنایی غنی از سنت‌ها و فرهنگ‌های قومی و زبانی بهره‌مند خواهد شد. در واقع، در فضایی که انواع ظرفیت‌های انسانی نه سانسور و نه نادیده گرفته می‌شوند بلکه ارزشمند هم تلقی می‌شوند، وحدت شکوفا می‌شود. به همین دلیل است که آموزش چندزبانی از مسائل مهم، ضروری و زندهٔ دنیا است و در هدف اول خود به دنبال تربیت افرادی است که نه تنها نسبت به زبان خود قدردان هستند بلکه برای سایر زبان‌ها نیز ارزش و احترام قائلند و آن‌ها را باعث قوت و پیشرفت فرهنگ و زبان خودشان می‌دانند. از این رو ضروری است فعالیت‌های کلاس درس با هنجارهای اجتماعی متفاوت این دانش‌آموزان و ارزش‌های فرهنگی و زبانی آن‌ها منطبق شود تا بتوانند یادگیری دانش‌آموزان را به شکل مناسبی تحقق بخشد (Hamidizadeh, Fathi Vajargah, Arefi & Mehran, 2019).

پیشینه پژوهش

مباحث مربوط به اقلیت‌های فرهنگی و زبانی، طی سال‌های اخیر موضوع آثار متعددی بوده است. (Gamp, Wermelinger & Daum (2019) در پژوهشی با عنوان «سازگاری کودکان دوزبانه بر اساس نیازهای ارتباطی» دریافته‌اند که کودکان دوزبانه قادر به هماهنگی خود با سطح خود تصمیمی انتخاب شده هستند. (Fayazi, Sahragard, Roshan & Zandi (2017) به منظور بررسی تأثیر دو زبانی و جنسیت بر هوش زبانی و هوش ریاضی-منطقی با مقایسه دانش‌آموزان دوزبانه و یک‌زبانه در استان‌های خوزستان و فارس دریافتند که دانش‌آموزان دوزبانه در بخش هوش زبانی و هوش ریاضی-منطقی، در مقایسه با دانش‌آموزان یک‌زبانه برتری دارند. (Bahri & Bahri (2017) در پژوهشی با عنوان مقایسه حافظه فعال کلامی و عملکرد مهارتی قطعه پیشانی مغز در افراد دوزبانه و یک‌زبانه نشان دادند که عملکرد مهارتی قطعه پیشانی مغز در افراد دوزبانه و یک‌زبانه جوان متفاوت است. (Yousefi, Soleimani & Ghazanfarianpour (2016) در پژوهشی با عنوان مقایسه تغییر توجه و خلاقیت در کودکان دوزبانه و تک‌زبانه نشان دادند که بین کودکان دوزبانه و تک‌زبانه از لحاظ متغیر تغییر توجه تفاوت معناداری وجود دارد. (Baloch, Askari & Hamed Nasab (2017) در پژوهشی با عنوان مقایسه هوش هیجانی دانش‌آموزان یک‌زبانه و دوزبانه و نقش آن در نگرش نسبت به یادگیری زبان انگلیسی نشان دادند که دانش‌آموزان دوزبانه در مقایسه با دانش‌آموزان یک‌زبانه از تنظیم هیجانی بالاتری برخوردارند. (Amini Masouleh, bafanda Gharamaleki & Ahmadi (2016) در پژوهشی با عنوان مقایسه انعطاف‌پذیری شناختی و باورهای فراشناختی در بین افراد دوزبانه و تک‌زبانه ترکی، آذری و فارسی زبان نشان دادند که انعطاف‌پذیری شناختی در افراد دوزبانه به طور معناداری بالاتر از تک‌زبانه‌ها است. (Arbabi, Sharifi & Mashhadi (2014) در پژوهشی بر روی دوزبانه‌های آذری فارسی نشان داده است که این افراد نسبت به افراد تک‌زبانه قابلیت‌های بیشتری در کارکردهای اجرایی دارند. (Waiters (2014) مدعی بود انعطاف‌پذیری خاصی که دوزبانه‌ها برای تغییر مکرر بین کدهای رفتاری و فرهنگی خود به آن نیازمندند موجب افزایش خلاقیت آنان می‌شود. (Bialystok, Poarch & Luo (2014) در پژوهش خود نشان دادند که دوزبانه بودن از ابتدای زندگی اثر مثبت بر برخی از کارکردهای شناختی دارد. (Ahmad Khani, Najafian & Kamri (2014) در پژوهشی به بررسی جایگاه و کاربرد زبان‌های فارسی و کردی در میان ۳۹۴ فرد دوزبانه در شهرستان شیروان چرداول پرداخته‌اند. یافته‌های حاصل از تحلیل آماری نشان داد که به طور کلی، آزمودنی‌ها در همه گروه‌های مورد نظر، در موقعیت‌های رسمی

از زبان فارسی و در موقعیت‌های غیر رسمی از زبان کردی استفاده می‌کنند. Dixon, Wu & Daraghmeh (2011) در بررسی نمرات واژگان ۲۸۲ دوزبانه سنگاپوری در کودکان (۱۶۷ چینی، ۷۰ مالایی و ۴۵ تاملیل) نشان دادند که کودکان با مهارت بالا در هر دو زبان برای دستیابی به واژگان توانایی بیشتری در دو زبان دارند. در حالی که، کودکان ضعیف‌تر در معرض خطر برای تسلط در هر دو زبان بودند. Morford, Wilkinson, Villwock, Piñar & Kroll (2011) در پژوهش خود نشان دادند که در افراد دوزبانه، هر دو زبان در طول پردازش‌های زبانی فعال هستند. (2011) Foroughi با مقایسهٔ حافظهٔ فعال سه گروه تک‌زبانه (فارسی)، دوزبانه (ترک/فارسی) و دوزبانه (فارسی/انگلیسی) به این نتیجه رسید که بین این سه گروه در حافظهٔ فعال تفاوت معناداری وجود ندارد. (2011) Birami, Fathi & Shir Alipour در تحقیقی با عنوان «نقش دوگانگی زبان خانه و مدرسه در عملکرد سواد خواندن با توجه به متغیرهای شخص بر اساس پرلز ۲۰۰۶» نشان دادند که میزان گویش به زبان خانه (زبان مادری) و مدرسه بر عملکرد سواد خواندن و نگرش مثبت بر خواندن تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. (2010) Kharkhurin در پژوهشی عملکرد بهتر دوزبانه‌ها در خلاقیت غیرکلامی و تک‌زبان‌ها در خلاقیت کلامی گزارش داد.

اما سؤال این است که این پژوهش‌ها تا چه اندازه توانسته‌اند چارچوبی ژرف و قابل اعتماد را برای سیاست‌گذاری‌های علمی و کلان فراهم کنند؟ این پژوهش‌ها تاکنون چه دستاوردی داشته‌اند؟ برآیند کلی این پژوهش‌ها چه بوده است؟ جهت و رویکرد نظری و روش‌شناختی آن‌ها به چه سمت و سویی بوده است؟

پژوهش حاضر بر آن بود تا پاسخی روشن به این سؤالات ارائه دهد:

۱- وضعیت پژوهش‌های چندزبانه از حیث ساختاری چگونه بوده است؟

۲- وضعیت پژوهش‌های چندزبانه از حیث محتوایی چگونه بوده است؟

به منظور پاسخگویی به این سؤالات از روش فراتحلیل کیفی استفاده شد و تعداد ۳۵ پژوهش که به بررسی کم و کیف چندزبانگی پرداخته بودند، ارزیابی و تحلیل شد.

روش‌شناسی پژوهش

یکی از روش‌هایی که به منظور تجزیه و تحلیل نتایج یافته‌ها، بحث‌ها و نتیجه‌گیری‌های تحقیقات اولیه صورت می‌گیرد، فراتحلیل است (Edwards, Davies & Edwards, 2009). امروزه فراتحلیل را به عنوان بخش آماری مرور نظام‌مند در نظر می‌گیرند که یک سؤال تحقیق مشخص و تعریف شده دارد و از روش‌های دقیق و منظم برای شناسایی، انتخاب و ارزیابی

تحقیقات مرتبط و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از تحقیقاتی که شامل این مرور می‌شوند، استفاده می‌کند (Pigott, 2012). گلاس می‌گوید: «فراتحلیل، تحلیل تحلیل‌ها است». در مجموع، دو گونه فراتحلیل وجود دارد: الف) فراتحلیل کمی، که با استفاده از تکنیک‌های آماری پیچیده، درصد یکپارچه کردن نظریه‌ها و نتایج تمامی پژوهش‌ها و همچنین شناسایی متغیرهای مزاحم و مداخله‌گر است. ب) فراتحلیل کیفی، که نه تنها نظریه‌ها، روش‌ها و نتایج پژوهش‌های مختلف را یکپارچه می‌کند، بلکه تفسیر ژرفی از موضوع مورد بررسی ارائه می‌دهد (Timulak, 2009). هدف پژوهش حاضر ترسیم سیمای پژوهش‌های آموزش چندزبانگی در مدارس ایران بود. به منظور نیل به این هدف، از روش فراتحلیل کیفی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل تمامی پژوهش‌های انجام شده توسط دستگاه‌های اجرایی، پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های چاپ شده در مجلات علمی و پژوهشی و همایش‌ها و کنفرانس‌های علمی کشور ایران از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ تشکیل می‌دهند. برای یافتن پژوهش‌های مربوط از منابع ذیل استفاده شده است: ۱- مرکز اسناد و مدارک علمی ایران ۲- پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی ۳- کتابخانه ملی ایران ۴- پایگاه مجلات نور ۵- دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری. در ابتدای کار روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری گلوله‌برفی در نظر گرفته شد؛ بدین صورت که از منابع، اطلاعات، مقالات و پژوهش‌های انجام شده، ردیابی شد و از میان ۴۴ پژوهش جمع‌آوری شده، تعداد ۳۵ پژوهش، به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شد. به منظور دستیابی به داده‌های مورد نیاز پژوهش، چک‌لیستی با ۱۰ سؤال طراحی و تنظیم شد که تکمیل آن مستلزم مطالعه دقیق هر اثر و کشف دیدگاه‌های زیربنایی آن بود. از این رو، پس از مطالعه دقیق هر پژوهش و بر مبنای کدگذاری و حاشیه‌نویسی‌های انجام شده، مؤلفه‌های چک‌لیست در ارتباط با هر اثر تکمیل شدند. اطلاعات به دست آمده از پژوهش‌ها در دو سطح ساختاری و محتوایی مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

در مراجعه به نمونه‌های مورد مطالعه و استخراج داده‌های مد نظر در ارائه تحلیل نهایی، یافته‌های حاصل شده را در دو دسته‌بندی قرار دادیم. الف. ساختاری ب. محتوایی، تا در قالب این دو دسته‌بندی فهم بهتری از پژوهش ایجاد شود. بخش اول: فراتحلیل ساختار پژوهش‌های حوزه آموزش چندزبانگی. در این قسمت با مراجعه به پژوهش‌های گردآوری شده پنج منظر قالب پژوهش، دوره زمانی پژوهش، نوع پژوهشگران، رشته تحصیلی پژوهشگران و روش تحقیق مورد استفاده در پژوهش‌ها بررسی شد.

جدول ۱. ساختار پژوهش‌ها

عنوان	فرآوانی	درصد	
قالب پژوهش‌ها	مقاله علمی - پژوهشی	۲۴	۶۸٫۵۷٪
	مقاله همایشی	۲	۵٫۷۱٪
	پایان‌نامه	۹	۲۵٫۷۲٪
	کل	۳۵	۱۰۰٪
سال انتشار پژوهش‌ها	۱۳۹۰	۰	۰٪
	۱۳۹۱	۳	۸٫۵۷٪
	۱۳۹۲	۵	۱۴٫۲۸٪
	۱۳۹۳	۵	۱۴٫۲۸٪
	۱۳۹۴	۶	۱۷٫۱۵٪
	۱۳۹۵	۷	۲۰٪
	۱۳۹۶	۷	۲۰٪
	۱۳۹۷	۲	۵٫۷۲٪
کل	۳۵	۱۰۰٪	
نوع پژوهشگران	اعضای هیأت علمی	۵۷	۶۰٪
	دانشجویان	۳۸	۴۰٪
	کل	۹۵	۱۰۰٪
رشته تحصیلی پژوهشگران	زبان‌شناسی	۹	۲۵٫۷۱٪
	علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی	۶	۱۷٫۱۴٪
	آموزش زبان انگلیسی	۴	۱۱٫۴۳٪
	آموزش زبان فارسی	۴	۱۱٫۴۳٪
	علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲	۵٫۷۲٪
	آموزش ریاضی	۱	۲٫۸۶٪
	روانشناسی	۵	۱۴٫۲۸٪

.۲,۸۶	۱	جامعه‌شناسی	رویکرد پژوهش‌ها
.۲,۸۶	۱	مددکاری اجتماعی	
.۵,۷۲	۲	علوم شناختی	
.۱۰۰	۳۵	کل	
.۶,۹۸	۳	رویکرد کمی	
.۹۳,۰۲	۴۰	رویکرد کیفی	
.۱۰۰	۴۳	کل	

قالب پژوهش اولین و شاید ابتدایی‌ترین جنبه ساختاری پژوهش است. همان‌گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، تعداد کل پژوهش‌های انجام شده ۳۵ پژوهش بوده است. این نشان می‌دهد که علوم انسانی و به ویژه علوم تربیتی به بررسی مسأله آموزش چندزبانگی گرایش چندانی ندارد. بیشترین آثار منتشر شده از نوع مقالات علمی و پژوهشی و کمترین آنان از نوع مقالات همایشی هستند. دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی هم توجه کمی به موضوع چندزبانگی دارند و همه پایان‌نامه‌ها موجود در مقطع کارشناسی ارشد هستند و در مقطع دکتری پایان‌نامه‌ای در حوزه آموزش چندزبانگی ما بین آثار وجود ندارد. دوره زمانی پژوهش یکی دیگر از ابعاد ساختاری پژوهش‌ها است. در سال ۱۳۹۰ پژوهشی در قالب آموزش چندزبانگی در مدارس دیده نمی‌شود ولی از این سال به بعد مسأله چندزبانگی مورد توجه جدی پژوهشگران قرار می‌گیرد. آنچه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، این است که پژوهش‌های آموزش چندزبانگی در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ با آهنگ کندی در حال انجام بود و در سال‌های بعد سیر صعودی را در پیش می‌گیرد. نکته جالب توجه این است که آهنگ رشد پژوهش‌ها در سال ۱۳۹۷ یک سیر نزولی را در پیش می‌گیرد که کمبود تحقیقات در این حوزه را نشان می‌دهد. آموزش چندزبانگی منعکس‌کننده چالش‌های خرده‌فرهنگ‌های زبانی در قالب یک فرهنگ کلان و مسلط است، از این رو تحلیل ویژگی نویسندگان و پژوهشگران که به بررسی و واکاوی مسأله آموزش چندزبانگی پرداخته‌اند، حائز اهمیت است. در پژوهش‌های چندزبانگی پژوهشگران مختلفی نقش‌آفرینی کرده‌اند. همان‌گونه که جدول (۱) نشان می‌دهد ۵۷ نفر از استادان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها و ۳۸ نفر از دانشجویان در این گونه پژوهش‌ها نقش داشته‌اند. جنبه دیگری که در این پژوهش به بررسی آن پرداخته شده است، رشته تحصیلی نویسندگان و پژوهشگران حوزه آموزش چندزبانگی است. همان‌گونه که در جدول (۱) مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد پژوهشگران متعلق به رشته زبان‌شناسی هستند و بعد از آن پژوهشگران رشته‌های علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی، روانشناسی و آموزش زبان

فارسی و آموزش زبان انگلیسی قرار دارند. نویسندگان سایر رشته‌ها نقش کم‌رنگی در پژوهش‌های آموزش چندزبانگی داشته‌اند. چنین به نظر می‌رسد که زبان برای سایر رشته‌ها دغدغه‌ای مهم نیست و تنها برای رشته‌های زبان‌شناسی و آموزش دغدغه مهم است در حالی که تمام رشته‌ها مطالب و محتوای دانشی خود را از طریق زبان انتقال می‌دهند که متأسفانه به این امر توجهی ندارند. روش پژوهش یکی از عناصر اصلی هر پژوهش است. رویکرد پژوهشی که در آثار مختلف مورد استفاده قرار گرفته است، می‌تواند دیدگاه ژرفی را به خوانند منتقل کند. همانگونه که جدول (۱) نشان می‌دهد در تمامی پژوهش‌های انجام شده در آموزش چندزبانگی، از دو رویکرد کمی یا کیفی استفاده شده است و تاکنون از رویکرد آمیخته استفاده نشده است. از ۳۵ تحقیق انجام شده ۳ تحقیق با روش کیفی و مابقی با روش کمی بوده‌اند که این نشان دهنده سهم خیلی کم رویکرد کیفی در آموزش چندزبانگی است.

بخش دوم: تحلیل محتوایی پژوهش‌های حوزه آموزش چندزبانگی. علاوه بر توجه به ساختار پژوهش‌های انجام شده در حوزه آموزش چندزبانگی که به صورت آمار و ارقام کمی صورت پذیرفت. بر مبنای روش پژوهش در این مقاله که روش تحلیل کیفی است، حوزه محتوایی بیشتر از حوزه ساختاری مدنظر است. چراکه رویکرد کمی از توانمندی بالا و همه‌جانبه‌ای برای تبیین موضوعات علوم انسانی برخوردار نیست و رویکرد کیفی و کنکاش پیرامون محتوای مسأله، زوایای شفاف و قابل فهم‌تری نسبت به مسأله مورد پژوهش ارائه می‌دهد. لذا در این قسمت به منظور شناخت بیشتر مسأله، به محتوای پژوهش‌ها رجوع کردیم.

جدول ۲. محتوای پژوهش‌ها

عنوان	فراوانی	درصد
موضوع پژوهش‌ها	۴	۱۱,۴۳٪
	۱۲	۳۴,۲۹٪
	۳	۸,۵۷٪
	۱۳	۳۷,۱۵٪
	۱	۲,۸۵٪
	۲	۵,۷۱٪
	۳۵	۱۰۰٪
جهت‌گیری نظری پژوهش‌ها	۸	۲۲,۸۶٪
	۱۰	۲۸,۵۷٪
	۷	۲۰٪
	۱۰	۲۸,۵۷٪

۱۰۰٪	۳۵	کل	
۳۷٫۱۴٪	۱۳	وجود تفاوت بین دانش‌آموزان تک‌زبانه و چندزبانه در مدارس	نتایج پژوهش‌ها
۸٫۵۷٪	۳	عدم تفاوت بین دانش‌آموزان تک‌زبانه و چندزبانه در مدارس	
۲۸٫۵۸٪	۱۰	برتری دانش‌آموزان چندزبانه نسبت به تک‌زبانه در مدارس	
۱۴٫۳۹٪	۵	ضعف دانش‌آموزان چندزبانه نسبت به تک‌زبانه در مدارس	
۲۱٫۴۲٪	۴	یاددهی مهارت‌های یادگیری به دانش‌آموزان چندزبانه	
۱۰۰٪	۳۵	کل	
۲۸٫۱۶٪	۲۰	پیشنهادهای کلان	پیشنهاد پژوهش‌ها
۶۱٫۹۸٪	۴۴	پیشنهادهای خرد	
۹٫۸۶٪	۷	بدون پیشنهاد	
۱۰۰٪	۷۱	کل	

تمامی پژوهش‌های انجام شده درباره آموزش چندزبانگی بر چند موضوع محوری متمرکز بوده‌اند. همان‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌شود ۲۵ تحقیق صرفاً به بررسی تأثیرات شناختی و هوشی چندزبانگی و تأثیرات مثبت چندزبانگی در مدارس پرداخته‌اند. ۴ تحقیق به بررسی مسائل و مشکلات دانش‌آموزان چندزبانه، ۳ تحقیق به بررسی تأثیرات اجتماعی چندزبانگی، ۲ تحقیق به آموزش مهارت‌ها به دانش‌آموزان چندزبانه و در نهایت فقط یک مورد به بررسی تأثیر دوزبانگی بر یادگیری زبان سوم پرداخته است. اساسی‌ترین اقدام در فراتحلیل کیفی، کشف و استخراج نظریه مشترک در مطالعات مورد بررسی است (Zakir Salehi, 2007). در برخی از آثار، نظریه مستقیم یا صریحی که نشان دهنده موضع پژوهش باشد، دیده نمی‌شود اما با تحلیل دقیق محتوا می‌توان نظریه و رای آن تحقیق را کشف کرد. در برخی دیگر از آثار نیز به صورت مستقیم جهت‌گیری یا موضع نظری پژوهشگر مطرح و پژوهش براساس آن نظریه، انجام شده است. یافته‌های ارائه شده در جدول (۲) نشان می‌دهد که از ۳۵ تحقیق انجام گرفته ۸ تحقیق بر پایه نظریه انتقادی و پسامدرن، ۱۰ تحقیق بر پایه نظریه محافظه کارانه و ۷ تحقیق بر پایه نظریه لیبرال و ۱۰ تحقیق هم بدون مبانی نظری انجام گرفته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که غالب پژوهش‌های آموزش چندزبانگی از لحاظ رویکرد محافظه‌کارانه هستند. هر پژوهشی برای حصول به نتایجی طرح‌ریزی می‌شود. تحقیقات انجام شده به نتایج مختلفی دست یافته‌اند. یافته‌های جدول (۲) نشان می‌دهد که ۱۳ پژوهش بیانگر وجود تفاوت بین دانش‌آموزان تک‌زبانه و چندزبانه در مدارس، ۱۰ پژوهش برتری دانش‌آموزان چندزبانه نسبت به تک‌زبانه در مدارس، ۵ پژوهش ضعف دانش‌آموزان چندزبانه نسبت به تک‌زبانه در مدارس، ۴ پژوهش

یاددهی مهارت‌های ارتقای یادگیری برای دانش‌آموزان چندزبانه و در نهایت ۲ پژوهش عدم تفاوت بین دانش‌آموزان تک‌زبانه و چندزبانه در مدارس است. بنابراین آنچه در یافته‌ها مشخص است، دانش‌آموزان چندزبانه نسبت به تک‌زبانان متفاوت‌اند و گاهی هم برتر هستند. هدف پژوهشگر از انجام پژوهش حل مشکل احساس شده است. پژوهشگران بعد از تحلیل یافته‌ها پیشنهادهایی چه در شکل کلان و چه در شکل خرد برای حل مشکل ارائه می‌دهند. همان‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، از تمامی پیشنهادهای ارائه شده، ۲۰ مورد در سطح کلان بودند و خواستار تغییر رویکرد حاکم بر سیاست‌گذاری‌های کلان و همچنین تغییر کتاب‌های درسی مدارس شده‌اند. همچنین ۴۴ مورد پیشنهادهای خرد و دربردارنده مطالبی درباره تغییر راهبردهای یاددهی-یادگیری در کلاس درس، روش‌های ارزشیابی و... بوده‌اند. پیشنهادهای ارائه شده خواستار آن بودند که سیاست‌های کلان و خرد در سطح تعلیم و تربیت از حالت تک‌صدایی به سمت چندصدایی حرکت کنند تا صدای کودکان اقلیت هم در تعلیم و تربیت شنیده شود.

بحث و نتیجه‌گیری

قرن بیست و یکم عصر جهانی شدن، فرا مدرن، دانایی‌محور، عصر مهاجرت‌های اطلاعاتی، فرایچیدگی‌ها و کیمیاگران فکری و فرهنگی است. در این عصر وضعیت آموزش و پرورش هر لحظه غیرخطی و غیرقابل پیش‌بینی می‌شود. برای زندگی در عصر جهانی شدن، انسان‌ها باید مهارت‌ها و آگاهی‌های جهانی داشته باشند. یکی از این مهارت‌ها، مهارت چندزبانگی است. در واقع می‌توان گفت که انقلابی در تدریس و یادگیری در حال وقوع است و این انقلاب، انقلاب آموزش چندزبانگی است و مدارس باید در این راستا تغییر یابند. نه تنها در پوسته بلکه می‌بایست در هسته آن‌ها نیز تغییر و تحول بنیادین ایجاد شود. این امر ناشی از انفجار انتظارات و پیامدهای آموزش چندزبانگی است. وقایع پدید آمده باعث چندزبانی شدن انسان‌ها شده است. فناوری اطلاعات و ارتباطات دیوارهای سیاسی و اقتصادی را فرو پاشیده و دنیا را در قالب کوچکتر مطرح ساخته است. به عبارتی اگر پیروز جهان علمی به دهکده علمی تبدیل شده، دیروز دهکده‌های علمی به کلاس‌های علمی تبدیل شده و امروز نیز این کوچکتر گشته و کلاس‌های علمی در قالب خانه‌های علمی مطرح شده است. زبان به عنوان ابزار ارتباطات انسانی نقش کلیدی و اساسی را در خانه‌های علمی ایفا می‌کند؛ به جرأت می‌توان گفت که اگر قرن بیستم آغاز بسط و گسترش آموزش همگانی، مبتنی بر حرفه و حرفه‌گرایی بود قرن بیست و یکم سرآغاز گسترش آموزش چندزبانگی است (Khadivi, 2009).

چندزبانگی پدیده‌ای است جهانی که در اکثر کشورهای جهان وجود دارد. قدمت آموزش چندزبانه در ایران به سال ۱۲۶۸ خورشیدی برمی‌گردد، زمانی که میرزا حسن رشدیه مدرسه‌ای به شیوه جدید راه‌اندازی کرد که در آن به زبان فارسی و ترکی آذربایجانی تدریس می‌شد ولی بر اثر کارشکنی‌های متحجران آن زمان این مدرسه به تعطیلی کشیده شد (Ajoudani, 1988). پژوهش درباره فرهنگ‌ها، قومیت‌ها، زبان‌های ایرانی مسأله جدیدی نیست و تاکنون پژوهشگران و نویسندگان متعددی در ایران به بررسی آن پرداخته‌اند. با این وجود پژوهش درباره ساختار و محتوای آموزش چندزبانگی در ایران موضوعی به نسبت جدید است. این در حالی است که کشورهای دیگر چندین سال است که درباره آموزش چندزبانگی تحقیق می‌کنند. از دیگر سو، این پژوهش‌ها هم از نظر ساختاری و هم از نظر محتوایی دچار نقص‌ها و ضعف‌های جدی هستند (Mohammadi, Kamal Harazi, Kazemi Fard & Pourkarimi, 2016).

در زمینه ساختاری از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۸ تنها ۳۵ پژوهش در قالب پایان‌نامه، مقاله علمی و پژوهشی و همایشی در مدارس ایران انجام گرفته است و جالب آن که در مقطع دکتری تخصصی هیچ پایان‌نامه‌ای در طی این سال‌ها به موضوع چندزبانگی یافت نمی‌شود. دانشجویان تحصیلات تکمیلی نیروهای جوانی هستند که در مقایسه با اعضای هیأت علمی هم انرژی بیشتری و هم فرصت بیشتری دارند. بنابراین با تشویق و راهنمای آن‌ها به پژوهش در این زمینه می‌توانند در مسیر حل مشکلات این حوزه کمک‌رسان باشند. دوره زمانی پژوهش‌ها بیانگر نموداری زنگوله‌ای است که بیانگر سیری کند-تند-کند هستند. در زمینه چندزبانگی در سال ۱۳۹۰ هیچ پژوهشی وجود ندارد از سال ۱۳۹۱ به تدریج پژوهش‌هایی درباره چندزبانگی شکل می‌گیرند و تا سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ سیری صعودی را طی می‌کنند. جالب اینجاست که در سال ۱۳۹۷ سیری نزولی را در پیش می‌گیرند. به گمان پژوهشگر، اگر وضعیت بدین گونه پیش برود، ممکن است که مسأله آموزش چندزبانگی نیز به مسأله‌ای مغفول در نظام آموزشی کشور تبدیل شود. بنابراین لازم است پژوهش‌های گسترده‌تری به بررسی جوانب مختلف این مقوله بپردازند و با برگزاری همایش‌هایی در ارتباط با آموزش چندزبانگی، پژوهشگران را به تحقیق و تفحص در این باره تشویق کنند. غالب پژوهشگران چندزبانه استادان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها هستند. اگرچه استادان و دانشجویان سهم نسبتاً متعادلی در انجام این پژوهش‌ها داشته‌اند، سهم اقلیت‌های زبانی بسیار ناچیز است که نشان می‌دهد مسأله آموزش چندزبانگی برای بسیاری از اقلیت‌های زبانی به عنوان مسأله‌ای مهم مطرح نشده است. رشته تحصیلی اغلب پژوهشگران زبانشناسی است گویی که برای سایر رشته‌ها زبان دغدغه جدی

نیست. از این رو، براساس رویکرد میان رشته‌ای نه تنها باید محققان سایر رشته‌ها را تشویق کرد که به پژوهش علمی درباره آموزش چندزبانگی بپردازند بلکه باید مشارکت اقلیت‌های زبانی، دیدگاه‌های آن‌ها درباره آموزش‌های چندزبانگی را نیز در این پژوهش‌ها ملحوظ داشت. روش تحقیق اغلب پژوهش‌ها از نوع کمی است و به ندرت از روش کیفی استفاده شده است. روش تحقیق کیفی به وجود عامل انسانی مربوط می‌شود. افراد اقلیت زبانی دارای دیدگاه‌ها و ارزش‌های زبانی خاص خود هستند که با روش کیفی قابل بررسی هستند؛ زیرا که این روش برای دیدگاه‌های افراد مورد تحقیق ارزش قایل می‌شود و محقق و تحقیق‌شونده با یکدیگر در رابطه متقابل در نظر گرفته می‌شوند.

از نظر محتوایی نیز کاستی‌های فراوانی در پژوهش‌های مربوط به آموزش چندزبانگی به چشم می‌خورد. اغلب پژوهش‌ها به بررسی و مقایسه تأثیرات شناختی و هوشی دانش‌آموزان چندزبانه متمرکز هستند و در راستای طراحی برنامه‌های درسی برای کودکان چندزبانه تلاشی نکرده‌اند. یافته پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش (Fayazi et al (2017 که نشان داده‌اند که دانش‌آموزان دوزبانه در بخش هوش زبانی و هوش ریاضی-منطقی، در مقایسه با دانش‌آموزان یک‌زبانه برتری دارند و نتایج پژوهش (Baloch et al (2017 که حاکی از برتری تنظیم هیجانی دانش‌آموزان دوزبانه در مقایسه با دانش‌آموزان یک‌زبانه بود. همچنین نتایج پژوهش Amini (2016) Masouleh et al نشان داد که انعطاف‌پذیری شناختی در افراد دوزبانه به طور معناداری بالاتر از تک‌زبان‌ها است و نیز نتایج پژوهش (Bialystok et al (2014 که حاکی از اثر مثبت دوزبانگی بر کارکردهای شناختی بود، هم‌خوانی دارد. مبانی نظری پژوهش‌ها بر نظریه محافظه‌کارانه استوار است. این رویکرد خواهان یک فرهنگ و زبان مشترک است که در راستای آن، روابط اجتماعی تعریف و تحدید می‌شوند. این رویکرد بیشتر بر هم‌سان‌سازی فرهنگ‌ها برای حل تفاوت‌ها تأکید دارد؛ در نتیجه فرهنگ‌های خاص اقلیت‌ها نادیده گرفته می‌شوند (Landrema, 2005). یافته حاضر با نتایج پژوهش (AhmadKhani et al (2014 که نشان داد، آزمودنی‌ها در تمام گروه‌های مورد نظر، در موقعیت‌های رسمی از زبان فارسی و در موقعیت‌های غیر رسمی از زبان کردی استفاده می‌کنند هم‌خوانی دارد. نتایج اکثر پژوهش‌های بیانگر تفاوت بین کودکان تک‌زبان و چندزبان است. ولی هیچ دستورالعملی برای بهره‌گیری از این تفاوت‌ها ارائه نشده و فقط به صرف تفاوت بسنده کرده‌اند. یافته حاضر با نتایج پژوهش (Gamp et al (2019) نشان داد که کودکان دوزبانه قادر به هماهنگی خود با سطح خود تصمیمی انتخاب شده هستند و نتایج پژوهش (Bahri & Bahri (2017 نشان داد که عملکرد مهارتی قطعاً پیشانی مغز در افراد دوزبانه و یک‌زبان جوان متفاوت است و نتایج پژوهش (Yousefi et al (2016 نشان داد

که بین کودکان دوزبانه و تک‌زبانه از لحاظ متغیر تغییر توجه تفاوت معناداری وجود دارد و نتایج پژوهش (Arbabi et al (2014) نشان داد که افراد دوزبانه نسبت به افراد تک‌زبانه از قابلیت‌های بیشتری در کارکردهای اجرایی برخوردارند. همچنین نتایج پژوهش Waiters (2014) نشان داد که انعطاف‌پذیری شناختی دوزبانه‌ها نسبت به تک‌زبانه‌ها منجر به خلاقیت بیشتر آن‌ها می‌شود و نیز نتایج پژوهش Dixon et al (2011) که حاکی از مهارت بالای دوزبانه‌ها به نسبت تک‌زبانه‌ها در دستیابی به واژگان زبان بود، هم‌خوانی دارد. پیشنهادهای ارائه شده در تحقیقات غالباً از نوع خرد است؛ در صورتی که اگر بخواهیم صدای دانش‌آموزان اقلیت در آموزش مورد توجه قرار دهیم باید سیاست‌های کلان آموزشی را تغییر دهیم، نه تغییری در سطح خرد که حکم مسکنی آرام‌بخش را دارد نه دارویی شفا بخش. پیشنهادهای حاصل از پژوهش حاضر عبارتند از:

- ۱) تشویق و راهنمای دانشجویان تحصیلات تکمیلی به ویژه دکتری به پژوهش در زمینه چندزبانگی
- ۲) تشویق پژوهشگران سایر رشته‌ها و به ویژه اقلیت‌های زبانی به پژوهش درباره چندزبانگی با برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌های در ارتباط با چندزبانگی
- ۳) طراحی برنامه‌های درسی ویژه اقلیت‌های زبانی
- ۴) تشویق پژوهشگران بر بکارگیری روش‌های تحقیق کیفی و آمیخته در زمینه چندزبانگی

از جمله محدودیت‌های پژوهش می‌توان این موارد را نام برد: کم بودن تعداد پژوهش‌های در جمع‌آوری اطلاعات و جامع نبودن چک‌لیست دستیابی به اطلاعات مورد نیاز پژوهش.

منابع

- Ahmad Khani, M. R., Najafian, A., & Kamri, M.R. (2014). A comparative study of the status and use of Persian and Kurdish languages in bilingual people in Shirvan Chardavol. *Bimonthly of Linguistic Essays*, 5(21). [In Persian].
- Ajoudani, M. (1988). *Iranian Constitution*, London, Book Chapter Publications. [In Persian]
- Amini Masouleh, M., bafanda Gharamaleki, H., & Ahmadi, E. (2016). "Comparison of cognitive flexibility and metacognitive beliefs between bilingual and monolingual individuals of Turkish, Azeri and Persian", *Quarterly Journal of Social Linguistics*, Vol. 2, pp. 37-45. [In Persian].

- Arbabi, S., Sharifi, Sh., & Mashhadi, A. (2014). The effect of bilingualism on cognition: A study of Azeri-Persian bilinguals. *Linguistic Research in Foreign Languages, Vol. 3, No. 1*, pp. 1-18. [In Persian].
- Aronin, L. (2015). *Current multilingualism and new developments in multilingualism research*. In M. P. S. Jordà & L. P. Falomir (Eds.), *Learning and using multiple languages: Current findings from research on multilingualism* (pp. 1–28). Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Aronin, L., & Singleton, D. (2008). Multilingualism as a new linguistic dispensation. *International Journal of Multilingualism, 5(1)*, PP.1–16.
- Arzoomandi, H. (2016). The role of mother tongue in primary education of non-Persian speaking children. *International Conference on Literature and Linguistics, Vol. 1*. [In Persian].
- Bahri, M., & Bahri, M. (2017). "Comparison of Verbal Active Memory and Inhibitory Function of Brain Forehead in Bilingual and Monolingual People". *Journal of Cognition Psychology and Psychiatry, Vol. 4, No. 1*, pp. 12-1. [In Persian].
- Baloch, H., Askari, A., & Hamed Nasab, S. (2017). Comparison of Emotional Intelligence of Monolingual and Bilingual Students and Its Role in Attitudes Towards English Learning. *Quarterly Journal of Child Mental Health, Vol 4, No 4*. [In Persian].
- Benson, C. (2016). *Addressing language of instruction issues in education: Recommendations for documenting progress (Paper commissioned for the Global Education Monitoring Report 2016, Education for people and planet: Creating sustainable futures for all)*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002455/245575E.pdf>.
- Bialystok, E., Poarch, G., & Luo, L. (2014). *Effects of Bilingualism and Aging on Executive Function and Working Memory*. *Psychology and Aging* © 2014 American Psychological Association, 29(3). 696–705.
- Birami, M., Fathi, A.o., & Shir Alipour, A. (2011). The role of home and school language bilingualism in reading literacy performance according to personal variables based on Perls studies 2006. *Proceedings of the first national conference on bilingualism and education of the Ministry of Studies Research Institute Education*, pp. 12-1. [In Persian].
- Bolton, K., & Botha, W. (2012). *Multilingualism and language mixing among Singapore university students*. In I. Liyanage & T. Walker (Eds.), *Multilingual education yearbook 2019: Media of instruction & multilingual settings* (pp. 43–61). New York: Springer.
- Cummins, J. (2009). *Fundamental psycholinguistic and sociological principles underlying educational success for linguistic minority students*. In T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson, A. Mohanty, & M. Panda (Eds.), *Social*

- justice through multilingual education (pp. 19–35). Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Delavari, A. (2011). *Sociology of Iranian Developments; From the Constitutional Revolution to the June 6 uprising*. Tehran: *Imam Khomeini Research Institute and the Islamic Revolution*. [In Persian].
- Dixon, L. Q., Wu, S., & Daraghme, A. (2011). Profiles in Bilingualism: Factors Influencing Kindergartners` Language Proficiency. *Early childhood Education Journal*, 40: 25-34.
- Edwards, M., Davies, M., & Edwards, A. (2009). What are the external influences on information exchange and shared decision – making in healthcare consultations: a meta-synthesis of the literature. *Patient education and counseling*, 75(1): 37-52.
- Ehteshami, T., & Mousavi, S .g. (2009). Comparison of academic achievement of students in bilingual areas with monolingual students in Isfahan province in the academic year 2008-2009. *Educational Research Monthly Educational Research Paper*, Vol.4. [In Persian].
- Fayazi, A., Sahragard, R., Roshan, b., & Zandi, B. (2017). "Study of the effect of bilingualism and gender on linguistic intelligence and mathematical-logical intelligence by comparing bilingual and monolingual students". *Bimonthly of Linguistic Essays*, Vol. 2, pp. 235-248. [In Persian].
- Foroughi, M. (2011). "*Comparison of working memory comprehension in monolingual and bilingual female students*". Master Thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. [In Persian].
- Gampe, A., Wermelinger, S., & Daum, M. M. (2019). Bilingual Children Adapt to the Needs of Their Communication Partners, Monolinguals Do Not. *Child Development*, January/February 2019, Vol 90, No.1, PP 98–107
- Gkaintartzi, A., Kiliari, A., & Tsokalidou, R. (2015). "Invisible" bilingualism – "invisible" language ideologies: Greek teachers' attitudes towards immigrant pupils' heritage languages. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 18(1), 60–72. <https://doi.org/10.1080/13670050.2013.877418>.
- Hamidzadeh, K., Fathi Vajargah, K., Arefi, M., & Mehran, G. (2019). Multicultural education; Reflections on the Ideal Experience of Successful Teachers in Schools. *Journal of School Administration (JSA)*, Vol. 7, No. 1. [In Persian].
- Khadivi, A. (2009). Bilingualism: Concepts, Distinctions and Cognitive Scores. *Educational Research Paper*, No. 119. [In Persian].
- Kharkhurin, A.V.(2010). Sociocultural differences in the relationship between bilingualism and creative potential. *Journal of Cross-Culture Psychology*, 41(5-6).
- Landreman, L.M. (2005). *Toward social justice: a case study of multicultural practice in higher education*. A dissertation of philosophy in the university of Michigan.

- Liyanage, T., & Walker. M. (2019). *Multilingual education yearbook 2019: Media of instruction & multilingual settings*. New York: Springer, PP.121-135.
- Maghsoudi, M. (1993). *Ethnicity and its role in the political developments of Mohammad Reza Pahlavi's reign*. Tehran: Islamic Revolution Documentation Center Publications. [In Persian].
- Mohammadi, Sh., Kamal Harazi, S. A. N., Kazemi Fard, M., & Pourkarimi, J. (2016). Management of Multicultural Education in Iranian Schools: A Qualitative Meta-Analysis. *Journal of School Administration (JSA)*, Vol. 4, No. 2, pp. 87-107. [In Persian].
- Morford, J. P., Wilkinson, E., Villwock, A., Piñar, P., & Kroll, J. F. (2011). When deaf signers read English: Do written words activate their sign translations? *Cognition*, 118, 286–292.
- Naghibzadeh, M. (2011). *A Look at the Philosophy of Education*. Tehran: Tahoori Publications. [In Persian].
- Pigott, T.D. (2012). *Advances in Meta-Analysis*. New York: Springer.
- Rezayeti, A., & Hami Doust, M. (2014). Investigating the phenomenon of bilingualism in the geographical area of Rasht. *Journal of Comparative Linguistic Research, Fourth Year, No. 7*. [In Persian].
- Spolsky, B. (2004). *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Timulak, L.(2009). Meta- analysis of qualitative studies: A tool for reviewing qualitative research findings psychotherapy. *Psychotherapy Research*, 19(4/5):591-600
- Walters, J.(2014). *Bilingualism: The sociopragmatic- psycholinguistic interface*. New Jersey. Lawrence Erlbaum
- Yariqli, B., & Sayadi, S. (2016). Teachers' lived experience of barriers to cultural differences in curriculum implementation: Phenomenological research. *14th annual conference of Iranian Curriculum Studies Association, Culture and Curriculum*, Bu Ali Sina University, Hamadan. [In Persian].
- Yousefi, R., Soleimani, M., & Ghazanfarianpour, S. (2016). Comparison of Attention Change and Creativity in Bilingual and Monolingual Children. *Rehabilitation Quarterly, Vol 18*. [In Persian].
- Zakir Salehi, Gh. (2007). Meta-analysis of studies conducted in the field of elite recruitment and prevention of their migration. *Iranian Journal of Sociology*, 8(1): 113-135. [In Persian].